

AVUSTURYA'DAKİ MÜSLÜMAN TÜRK DİN GÖREVLİLERİ İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA¹

Doç.Dr. Mustafa Tavukçuoğlu **

Bu araştırmanın konusunu Avrupa ülkelerine gönderilen işçilerimizin kurdukları derneklerdeki camilerde vazife yapan Din Görevlilerinin problemleri meydana getirmektedir. Burada Avrupa ülkeleri derken öncelikle Avusturya, sonra da Almanya, Belçika, Fransa ve Hollanda gibi ülkeler anlaşılmalıdır. Bilhassa Avusturya'nın anlaşılması ve bu ülkenin merkez olarak seçilme nedeni, ilk olarak Avrupa ülkelerindeki Türk Toplumunu ve derneklerine ait mozayığı en güzel bir biçimde yansıtmayı, din olarak İslamı resmen tanıdığı dinler arasına almış olması, sonra da din görevlilerinin sorunlarının incelenmesi amacıyla 1989-1990 yıllarında on ay müddetle Avusturya'da gözlem ve incelemeler yapmış olmamıza dayanmaktadır.

Bu çalışma Avrupa'daki din görevlilerinin mesleki, sosyal ve kültürel yönden bugünkü durumlarını inceleyen bir alan araştırmasıdır. Araştırmanın esas amacı, din görevlilerinin Avrupa şartlarında vatandaşlarımıza daha iyi hizmet sunabilmesi ve teknik yönden de mücehhez olmalarını temin etmeye yardımcı olmaktır. Amacımız belirli bir ülkede vazife yapan din görevlileri üzerinde çok yönlü bir alan araştırması yapmak suretiyle onların sorunlarını ortaya koyabilmektir. Bu yüzden çalışma alanını Avusturya'daki Türk derneklerinde resmi ve özel olarak vazife yapan din görevlileri oluşturmaktadır. Araştırmamız, Almanya, Belçika, Fransa ve Hollanda'dan da temsili kümeler alınarak örneklem

¹ Bu araştırma, 1992 yılında tamamlanan Doktora tezinin bir bölümünün tanıtımıdır. Bkz: Mustafa Tavukçuoğlu, Yurtdışındaki Din Görevlilerinin Problemleri -Avusturya Merkezli Bir Araştırma-, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.

** Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

metoduyla desteklenmiştir. Bu sınırlar içinde kalan din görevlilerine anket uygulaması yapılmış, ancak anket tekniğinin tek taraflılığını önlemek, daha geniş ve ayrıntılı bilgi edinebilmek amacıyla derinliğine gözlem ve görüşme tekniklerinden de yararlanılarak beslenmiştir. Anket, Gözlem ve Görüşme tekniklerinin birlikte kullanılması bu tip araştırmalarda adeta bir zorunluluktur.

Merkez olarak seçilen Avusturya'da toplam 72; diğer Avrupa ülkelerinde (Almanya 60; Belçika 25; Fransa 21; Hollanda 28; toplamı 134) çalışanlarla birlikte genel toplamı 206 ya ulaşan din görevlisine anket uygulanmış, (Bkz:Tablo 1 ve 2) Avusturya, Almanya ve Belçikada da gözlemlerimiz ve incelemelerimiz olmuştur. 1990 yılında yaptığımız araştırmayı tanıtım için bu makalemizde kullandığımız rakamlar ve bulgular Avusturya merkezli olduğu için bu ülkeye aittir. Diğer Avrupa ülkelerindeki din görevlilerine ait anketlerden elde edilen bulgular büyük ölçüde benzerlik arzettiği için ayrıca bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Anket ve gözlemlerimizin değerlendirilmesinde, Avusturya'da elde edilen verilere ve bulgulara göre din görevlilerinin mevcut durumlarını ve bazı problem alanlarını şöyle tanıtmak mümkündür:

A. KİŞİSEL YÖNDEN BULGULAR²

Avusturya'da ankete katılan din görevlilerinin büyük çoğunluğu 36-45 yaşları arasındadır. 26-35 yaş grubu ise ikinci sırada gelmektedir. Öğrenim durumları itibariyle yükseköğrenimliler (İlahiyat ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunları) çoğunlukta (%39), İmam Hatip Lisesi mezunları ise ikinci sırada (%23) yer almaktadırlar. İlkokul mezunu din görevlilerinin tamamı (%21) özel dernekler bünyesindeki camilerde çalışmaktadır. Bunlardan bir kısmı Türkiye'de cami görevlisi olarak vazife yapmış ve emekli olduktan sonra özel derneklerdeki camilerde talep üzerine çalışmaya başlamışlar, bunlardan bir kısmı halen bu göreve devam ederken, bir kısmı da belirli bir süre görev yaptıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüştür. Lisansüstü veya Doktora eğitimi yapmış din görevlisine anketlerde rastlanmamıştır.

² Mustafa Tavukçuoğlu, a.g.e.,ss.65-76

Medeni durumlarına göre de, evli olup eşi ve çocukları Türkiye’de olanlar ilk sırada (%72), evli olup eşi ve çocukları yanında olanlar ikinci sıradadır(%24).

Genel mesleki kıdem açısından 6-15 yıl arasında kıdemi olanlar, mevcut görevlilerin yarısı kadardır. Türkiye dışında görev yapma bakımından ise 1-2 yıl yurtdışı kıdemi olanlar ilk sırada (%60) gelmektedir. Yurtdışında 3-4 yıl kıdemi olanlar ise %26 civarındadır. Burada yurtdışı mesleki kıdemin ayrı bir şekilde belirtilmesi, din hizmetlerinin ortam bakımından özellik arzemesinden kaynaklanmaktadır. Bu bulgular din görevlilerinin yeterli mesleki tecrübeye sahip oldukları fikrini vermektedir. Yedi yılın üzerinde yurtdışı mesleki kıdemi olan din görevlisi bulunmamaktadır.

Avusturya’daki din görevlileri arasında tam ve yarım hafız olduğunu belirtenler %50, iyi ve orta derecede Arapça bildiğini ifade edenler ise %80 civarındadır. Almanca konuşulan bu ülkede ankete katılanlardan sadece bir din görevlisi Almanca olarak vaaz ve hutbe yaptığını belirtirken, yaklaşık %10 oranındaki din görevlisi orta derecede Almanca bildiğini, %87 civarındaki görevli de hiç Almanca bilmediğini belirtmiştir.

Konut durumlarının incelenmesinde ise, cami içinde hücre veya oda tabir edilen yerlerde kalanlar %51, oda-mutfak tipi evlerde kira ile oturanlar %48 civarında bulunmuştur. Cami içindeki hücrelerde veya odalarda ikamet etmek durumunda kalan din görevlileri, en az 3 m2 lik en çok 10 m2 lik fiziki mekanlarda kalmaktadırlar. Bu mekanlar görevlilerin hem geceledikleri yerler, hem çalışma odaları ve hem de istirahat ettikleri yetersiz yerlerdir. Hatta din görevlisiyle özel görüşmelerin yapıldığı dar mekanlardır. Görevlilerin böyle yerlerde ikamet etmelerinin, bir başka ifadeyle bu tip bir ikamete zorlanmalarının ve bunu kabullenmelerinin nedeni, derneklerin maddi yöndeki sıkıntılarından kaynaklanmaktadır. Bu tip dernekler Din görevlisi için bir lojman veya bir ev kiralamak istememektedirler. Bu sıkıntının farkında olan görevliler, böyle bir ikameti isteyerek veya istemiyerek kabullenmek zorunda bırakılmaktadırlar. Özel derneklerdeki din görevlilerine nazaran resmi din görevlilerinin aylık gelir bakımından daha şanslı ve avantajlı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü resmi görevliler genellikle oda-mutfak tipinde de olsa rahatlıkla çalışabileceği, görüşmeler yapabileceği ve dinlenebileceği bir evi kira ile tutup eşiyle birlikte oturma imkanına sahiptirler. Ankete katılan

görevlilerden aylık gelirlerinin yeterli olduğunu belirtenler(%44) ile kısmen yeterli diyenler (%43) yaklaşık olarak aynı oranlarda bulunmuştur. Altı görevli aylık gelirlerinin yetersiz olduğunu, üç görevli de maaş almadığını belirtmişlerdir. “*Maaş almıyorum*” şeklinde yazılı olarak durumunu derkenar eden din görevlilerine ait anketlerin incelenmesinde, bunların özel derneklere çalışan görevliler olduğu belirlenmiştir. Aylık gelir bakımından din görevlilerini iki kategoride incelemek mümkündür:

1. Resmi Din Görevlileri

2. Özel Din Görevlileri

Avusturya’da herhangi bir Türk Derneğinin Büyükelçiliğimizdeki Din Hizmetleri Müşavirliğine yazılı müracaat ederek, yapılan bir protokol gereği, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bu dernek bünyesindeki camiye Türkiye’den atadığı ve Elçiliğimiz aracılığıyla aylıklarını alanlar resmi din görevlileridir. Bunlar Elçilikteki Din Hizmetleri Müşavirliğine bağlı olarak görev yapmaktadırlar. Resmi din görevlilerinin aylıkları da, yurtdışındaki bir memura asgari ödenen miktar olup, iâşe-ibate, konaklama ve giderlerini, sağlık sigortası gibi masraflarını da kendileri karşılamaktadırlar.

Özel derneklerekin din görevlileri, Avusturya’daki herhangi bir Türk derneğinin kendi istekleri ve özel gayretleri neticesinde Türkiye’den temin ettikleri dini tahsili olan görevlilerdir. Özel dernekler din görevlisi teminini bazen, derneklerinin bağlı olduğu üst düzey yöneticileri aracılığıyla da yapabilmektedirler. Bu dernekler din görevlilerinin işvereni durumunda ve her türlü giderini karşılamakla yükümlüdürler. Özel din görevlilerinin aylık gelirleri ise, resmi din görevlilerinin hemen hemen yarısı kadardır. Özel görevliler aylık gelirlerinin çok yetersiz olduğunu anketlerin kenarlarına yazarak özellikle belirtmişlerdir.

Din görevlileri boş zamanlarının olmadığını, bazı kalabalık derneklerekin neredeyse dinlenecek zaman bulmakta güçlük çektiklerini, dernek işleriyle ve sosyal faaliyetleriyle meşgul olduklarını belirtmişlerdir. Serbest zaman bulabilenler de, kitap okumak, gezmek dolaşmak, cemaatle sohbet etmek ve meslekdaşlarını ziyaret etmek suretiyle değerlendirilmektedirler. Din görevlileri yıllık izin konusundaki sorunlarını da yoğunluğa göre şöyle dile getirmişlerdir:

1. Okullar tatile girdiği dönemde izin kullanmak istiyorum, fakat camimizde yaz kursları başlıyor. Bu yüzden yıllık iznimi istediğim zamanda kullanamıyorum.

2. İzin kullanacağım zaman yerime vekaleten bakacak birini bulmakta güçlük çekiyorum.

3. Hacca veya Umreye görevli olarak gönderildiğimizde, bu sürenin yıllık izinimize sayılmasını anlamsız buluyorum.

4. İzin masrafları maddi yönden ağır oluyor, bu bakımdan her yıl iznimi kullanamıyorum.

5. Evli olup da eşi ve çocukları Türkiye’de bulunan görevlilere, istedikleri takdirde yılda iki defa izin verilmesi gerektiği hususlarını anketlere yazarak belirtmişlerdir.

B. MESLEKİ YÖNDEN BULGULAR³

Avusturya’daki camilerde hizmet etmeye çalışan din görevlilerinin Türkiye’de iken yaptıkları görevlere yoğunluk sırasına göre bakıldığında, İmam Hatip, Kur’an Kursu Öğretmeni, Müftü, Vaiz, Müezzin-Kayyım, Din Dersi Öğretmeni gibi değişik zaman ve yerlerde farklı din hizmetleri alanlarına dağıldığını görmekteyiz. Bu açıdan değerlendirilecek olursa, yeterli tecrübeye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Din Görevlisi olarak Avusturya’da çalışmayı tercih etme nedenlerini de şöyle ifade etmişlerdir:

1. Vatandaşlarımızın bu ülkedeki durumlarını incelemek ve onlara faydalı olmak.

2. Aylık gelirin Türkiye’dekine nazaran daha iyi olması.

3. Değişik bir ülke görmek ve Almanca öğrenmek.

4. Din hizmetlerinin serbestçe yürütülmesi.

5. “İsteğim dikkate alınmadan Avusturya’ya gönderildim.”

Din görevlilerinin mesleki yönden faaliyet alanları içinde, İmamlık, Hatiplik, Vaizlik, Kur’an öğretmek, çocuklara-gençlere ve yetişkinlere dini bilgiler öğretmek, bilgi yarışmaları, derneğin sosyal ve kültürel faaliyetlerini organize etmek, fetva vermek v.b. hizmetlerin yanında, sürekli olarak camide bulunmak, cami temizliği, ev ziyaretleri ve sohbet toplantıları yapmak da görevleri arasında yer almaktadır. Bu bulgulara

³ Mustafa Tavukçuoğlu, a.g.e., ss.77-169.

göre din görevlilerinin "gücümüzün üzerinde görev yüklendiğimizden dolayı istediğimiz plan ve programı uygulayamıyor ve hedeflerimize varamıyoruz" şeklindeki kanaatleri yoğunluk kazanmaktadır. Sıraladığımız bu hizmetler kalabalık yerlerde bir görevlinin gücünü aşiyor izlenimini vermektedir. Ancak cami görevlilerinin hizmet alanlarına baktığımız zaman bir nokta dikkat çekmektedir. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığınca gönderilen resmi din görevlilerinin görev ve çalışma yönetmeliğinde yapacağı hizmetler **yazılı** olarak belirtilmiş olmasına rağmen, diğer Türk derneklerinin Türkiye'den özel olarak getirdikleri din görevlilerinin hangi görevleri ve hizmetleri yapacakları konusunda **yazılı** bir görev ve çalışma yönetmeliğine rastlanmamıştır. Özel din görevlileri bu hizmetleri sadece geleneksel olarak yapmaktadırlar. Bu iki grup din görevlileri arasında aylık ücret bakımından, resmi din görevlilerinin, özel din görevlilerine göre daha fazla ücret aldıklarını belirtmiştik. Anketlere ve yaptığımız gözlemlere göre, bu iki grup din görevlileri arasında yeterlilik ve başarı konusunda önemli bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

Din görevlileri vaaz ve irşat faaliyeti için, öncelikle hedef kitleyi yani içinde yaşadığı toplumu tanıdıktan ve konunun onların ihtiyaçlarına uygunluğunu ve cemaatin kültür seviyesini tesbit ettikten sonra, plan ve program yaparak temel kaynaklardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Din görevlilerinden bir kısmı bu hazırlıklarından önemli gördüklerini yazılı hale getirerek konuşmalarında, elindeki bu notlardan yararlandığını ifade ederken, bir kısmı da elinde yazılı materyal ve kısa notlar bulunmadan irticalen konuştuklarını, elde malzeme bulundurma gibi bir yöntem ihtiyacı bile duymadıklarını söylemişlerdir.

Din görevlilerinin gerek hutbelerde gerek vaazlarında ve gerekse diğer konuşmalarında en çok yer verdikleri ana konular yoğunluk sırasına göre, ahlaki ve sosyal problemler, İman, ibadet ve Muamelat ile ilgilidir. Bunun yanında din görevlileri şu değerlendirmelerini dile getirmişlerdir:

"Yabancı bir ülkede bulunmaları ve yaşamaları dolayısıyla din ve kültür farklılığından kaynaklanan ahlaki ve sosyal muhtevalı pek çok soruya muhatap olduklarını, vatandaşlarımızın iman, inanç ve ibadetlerde pek çok eksik yönü olmasına rağmen, bunlarla ilgili soru sorma yerine hurafe, batıl inanç ve tutumlardan, çevresinde gördüğü yaşantılardan ve ahlaki davranışlardan, özellikle 2 ve 3. nesillerin ve çocuklarının eğitilmesi ile ilgili olarak soru yağmuruna tutulduklarını" belirtmişlerdir. (Bkz: Tablo 3)

Din görevlilerinin vaaz ve hutbelerine cemaatlerin ilgi durumları yüksek ve orta düzeyde olduğu; vaaz ve hutbeye başlarken konuyu cemaate kısa ve özlü bir biçimde tanıttıkları; konuşmaları esnasında konu ile ilgili ayet ve hadisleri önce cemaatin seviyesine göre tahlil ederek anlatıp sonradan toparladıkları, bazen de parça parça anlattıkları; konuşmalarında konu bütünlüğüne dikkat ettikleri; bazı din görevlilerinin ses tonu ve konuşma hızını ayarlayamadıkları; konuşma süresine çoğu zaman riayet edildiği; bu görevlilerin vaaz ve hutbelerini bitirirken genellikle kısaca özetleme yaptıkları anketlerden elde edilen bulgular olmuştur.

Din görevlileri özellikle çocuklara ve gençlere yönelik eğitim-öğretim faaliyetleri için kendilerine tahsis edilen fiziki mekanların çoğunlukla yetersiz olduğunu; modern eğitimin gerektirdiği araç-gereçlerden yararlanamadıklarını; ferdi farklılıklara gereken önemi çoğunlukla veremediklerini; camiye ve derneğe gelen çocuk ve gençlerle ancak ilgilenbildiklerini, derneğe ve camiye gelmeyen pek çok Türk çocuğunun bulunduğunu; çocuk-genç ve yetişkinlere yönelik din eğitimi ve öğretimi ile ilgili planlamaları ve yazılı programları olduğu halde, bu faaliyetin arzu ettikleri seviyede gerçekleşmediğini; kızlar ve kadınlar için ayrı programa hatta bayan görevlilere, şiddetle ama şiddetle ihtiyaç duyulduğunu özellikle belirtmektedirler.

Yaz tatillerinde açılan yaz kurslarında karşılaştıkları önemli sorunlar arasında, velilerin ve öğrencilerin ilgisizliği, mekan ve sınıf yetersizliğinin yanısıra, bu yerlerin yeterince donanımlı olmaması, öğrencilerin Türkçelerinin zayıf olması, yaş gruplarına göre grup oluşturamadıkları hususlarına özellikle yer vermektedirler. Din görevlileri bu ve benzeri yoğun faaliyetlerinden dolayı yıllık izinlerini istedikleri ve ihtiyaçları olduğu zamanlarda kullanamadıklarına işaret etmektedirler.

C. SOSYAL VE KÜLTÜREL YÖNDEN BULGULAR⁴

Din görevlilerinin Avusturya'da diğer müslüman Türk cemaatleriyle ilişki kurmada, meslekdaşlarıyla diyalog ve işbirliği yapmada, birlikte program yapıp gerçekleştirme seviyelerinin zayıf ve orta düzeylerde seyrettiği anlaşılmıştır. Aile ve hastahane ziyaretleri konularında çok yetersiz kaldıkları, buna neden olarak da, görevlilerin çoğunun eş ve çocuklarının yanlarında bulunmayışı, uygun ikametgahlarının olmaması,

⁴ Mustafa Tavukçuoğlu, a.g.e., ss.169-204.

zamanlarının hemen tamamını camide veya dernekde geçirmeleri gibi imkansızlıklar gösterilmektedir. İhtiyaç olmasına rağmen cezaevi ziyaretleri konusunda da çok pasif kaldıklarını, camilere gelmeyen vatandaşlarımızla yeterince ilgilenemediklerini, ideolojik anlamda dernekcilik rekabetinin insanlarımızda olumsuz etkiler meydana getirdiğini, derneğin sosyal faaliyeti olarak çok az sayıda da olsa Gasthaus'ları ziyaret ettiklerini kendileri belirtmişlerdir. Ayrıca din görevlilerinin buldukları bölgelerde müslüman olmayan çevreyle ve toplumla, komşularıyla ilişkilerinin çok yetersiz olduğu, yabancı dil bilmemelerinden dolayı beşeri münasebetler kurup geliştiremedikleri görülmüştür.

Avusturya şartlarında din görevliliği ve din hizmetlerini yürütürken karşılaştıkları güçlükleri ve sorunları şöyle sıralamışlardır:

1. Yeterli lisan bilmemenin yanında, Avusturya'daki din ve yabancılarla ilgili yasaları ve düzenlemeleri bilmeme ve yeterince araştırma yapmamak veya yaptırmamak.

2. Bayram, Cuma ve Ramazan günlerinde vatandaşlarımızın az da olsa çevreyi rahatsız etmeleri (kalabalık gruplar halinde bulunma, gürültü çıkarma, vasıtalar için park yasaklarına uymama v.b.) gibi davranışların sergilenmemesi için sürekli uyarılar yapılmasına rağmen, bu olumsuzlukların önüne geçilememesi ve uyum sorununun gündeme gelmesi.

3. Özel dernek ve din görevlileri bazen illegal olarak nitelendirilmektedir.

4. İnsanlarımız arasında dinle ilgisi olmayan fikir ve davranışlar ile çok yaygın olan hurafe ve batıl inançlarla mücadele etmek.

5. Kadınlara ve kızlara yönelik genel ve din eğitimi faaliyeti için bayan din görevlilerine şiddetle ihtiyaç duyulması.

6. Türklerin çok dağınık bölgelerde ikamet etmeleri, öğrencilerin ve velilerin ilgisizlikleri ve duyarsızlıkları.

7. Vatandaşlarımızın bilgi, görgü ve kültürlerinin çok yetersiz olması dolayısıyla batı kültüründen fazlaca etkilenmeleri.

8. Büyükelçiliklerimizde Din Hizmetleri Müşavirliğine bağlı olan bazı din hizmetleri Ateşelerinin veya Sosyal Yardımcıların, demek başkanlarını din görevlisine tercih etmeleri.

9. Eşi ve çocukları yanında olan din görevlilerinin sağlık sigortası sorunlarını yaşamaları.

10. Derneklerdeki kısır siyasi çekişmeler ve aşırı dernekçilik rekabeti tüm din görevlilerinin faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Din görevlilerinin Avusturya içindeki meslekdaşlarıyla haftada veya ayda bir görüşmeler yaptıklarını belirtmeleri, aynı doğrultuda çalışan dernek ve din görevlileriyle ilgilidir. Farklı doğrultuda olan dernek ve din görevlileriyle diyalog ve ilişkiden söz etmek çok zordur. Böyle farklı konulardaki din görevlilerinin aynı yerleşim bölgelerinde, hatta aynı caddede birbirlerine çok yakın mesafede bile olsalar, diyalog ve işbirliği düzeylerinin yok denecek kadar az olmasını, bizim incelemelerimiz ve gözlemlerimiz de destekler mahiyettedir. Bu araştırmayı yaptığımız sıralardaki gözlemlerimiz arasında çok ilginç örneklere rastlanmıştır.⁵ Meslekdaşlarıyla hiç görüşmeyen, diyalog ve işbirliği içinde olma ihtiyacını hissetmiyen din görevlilerinden, bu hususu bir problem olarak algılamayanlar da bulunmaktadır.

Din öğretimi ve hizmetleri açısından çok önemli olan ve Avusturya okullarındaki İslam Din Dersi öğretmeni olarak çalışanlarla, camilerdeki din görevlileri arasında da diyalog ve işbirliği yapma yolunda büyük bir boşluğun bulunduğu, olsa bile diyalogun çok zayıf olduğu gözlemlerimizden ve anketlerin tetkikinden anlaşılmaktadır.

Türk derneklerinin bünyesindeki cami ile birlikte, kantin, mutfak, çay salonu, lokanta v.b. sosyal ihtiyaçlar için ayrılan mekanların bulunması camiye ve din eğitime ilgi duyulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bu mekanların hepsi buluşma ve görüşme imkanı sunduğu için müslüman Türk toplumunun dini, siyasi, ekonomik ve kültürel yapısını yansıtan kültür merkezleri durumundadır.

Araştırmamızın verilerine ve gözlemlerimize göre bir değerlendirme yapmak gerekirse, sıraladığımız özelliklere sahip olan mekanlarda ve ortamlarda dernek ve cami işletmeciliğini geliştirip daha geniş bir kültür merkezi olma yolunda faaliyetler sergilenebilir. Özellikle birbirinden kopuk konulardan oluşan ve süreklilik arz edemeyen cami eğitimi çocuklara ve gençlere zor gelmekten ziyade, çekici hale getirilebilir. Dini kavramların ve muhtevanın anlatımı genel bir kurallar ve tanımlamalar

⁵ Mustafa Tavukçuoğlu, a.g.e., ss.193-194.

anlatımı olmaktan çok, onları düşündürmeye, yeni açılımlara ve iknaya yönelik olmalıdır. Din ve eğitimin anlatım kaynaklarının, Avrupalı insanlarımızın yaşadıkları ülkelere ve ortamlara göre zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Cami, namaz kılma-kıldırma, ilmihal ve Kur'an okutma ile bünyesinde küçük çaplı da olsa alış-veriş merkezi olan bir görünümünden, daha genel ve daha kapsamlı bir kültür merkezi hüviyetine kavuşturulabilir. Camilerdeki eğitim ve din görevlileri ile okul eğitimi birbirlerine hedef ve yöntem açısından benzeştirilmeye gayret edilmeli, bunun bir özelliği gelişmiş mekanlar ve ortamlar ise, diğer önemli bir özelliği de yetişmiş din eğitimcileridir. Dernekler, eğitimciler ve yöneticiler bu yerleri sadece bilgi yığınlarının öğretildiği mekanlar değil, özel ilgi ve eğitim yöntemleriyle vatandaşlarımıza cazip ve çekici kılabilmenin yollarını bulmak zorundadırlar. Buralarda verilecek olan eğitim, insan hayatına kolaylıklar getirebilmeli, yaşam içindeki konulardan söz edilmelidir. Bilgi yığınlarını öğretmek ayrı, yaşamı paylaşma ve kolaylaştırma üzerine eğitim vermek ayrıdır. Bunu başarabilmek için de Avrupa ülkelerinde görev yapacak olan İlahiyat Fakültesi mezunlarını belirli bir süre alana has özel eğitim yöntem ve hedefleri konularında hizmet öncesinde eğitime tabi tutmak gerekir. Bu ülkelerde kısa aralıklarla önce yardımcı görevli olarak kurs görmeli, tanımalı sonra da eğitim alanlarına ve kurslara gitmelidirler. Bu elemanların hepsinin, eğitim yöntem ve hedeflerinde çalışan ve hizmet alanındaki özel şartları bilen ve tecrübesi olan kişiler olarak özel bir şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Avusturya ve diğer Avrupa ülkelerinde çalışan, sıraladığımız bu incelikleri uygulama aşamasına geçiremeyen özel derneklerdeki din görevlileri, derneklerle anlaşamaz hale geldiğinde Türkiye'ye dönüş yaparken, resmi din görevlileri en fazla beş yıl kalabildikleri düşünülürse, o ülkede sözünü ettiğimiz incelikleri tam kavramışken, yeterli tecrübeyi yakalamışken bu defa, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'deki görevine zorunlu dönüş yaptırmaktadır. Dolayısıyla oradaki insanlarımız yeterli ilgiyi ve eğitimi görememektedirler. Bu kopukluk yüzünden insanlarımızın Anavatandan edindikleri ve öğrendikleri kültürel kimlik ile, buldukları veya yaşadıkları ülkede gördükleri kültürel kimlik özellikleri farklılaşmaktadır. Dine, milli ve kültürel kimliğe yabancılaşma bu noktalardan başlamaktadır. Bu bakımlardan Avrupa'daki Türk Dernekleri-Camileri ve din görevlilerinin faaliyetleri, bu ülkelerde bulunan insanlarımız açısından gün geçtikçe önemini bir kat daha artırmaktadır.

T A B L O L A R

Tablo : 1 Avusturya'da Çalışma Alanına Giren Din Görevlilerinin Eyaletlere Göre Dağılımı ve Anketlerin Geri Dönüş Tablosu

Elemanlar Eyaletler	→ Resmi ve Özel Din Görevlileri			
	Dağıtılan ↓ Anket	Geri Dönen Anket	Dönmeyen Anket	Ankete katılmayan
Wien	23	19	2	2
N.Österreich	17	15	2	-
Tirol	16	13	2	1
Voralberg	15	13	1	1
O.Österreich	10	8	2	-
Salzburg	8	4	3	1
TOPLAM	89	72	12	5

Anketlerin geri dönüş oranı ortalama %80 nin üzerindedir.

Tablo : 2 Avrupa Ülkelerinde Örnekleme Oluşturan Din Görevlilerinin Dağılımı ve Anketlerin Geri Dönüş Tablosu

Elemanlar Ülkeler	→ Resmi ve Özel Din Görevlileri			
	Dağıtılan ↓ Anket	Geri Dönen Anket	Dönmeyen Anket	Ankete katılmayan
ALMANYA	84	60	19	5
BELÇİKA	33	25	6	2
FRANSA	29	21	7	1
HOLLANDA	36	28	6	2
TOPLAM	182	134	38	10

Anketlerin geri dönüş oranı ortalama %75 civarındadır.

Tablo : 3 Vatandaşlarımızın Din Görevlilerine Yoğunluğa Göre En Çok Sordukları Dini Sorular

Ülkeler → Yaygın olan Sorular	Avusturya	Almanya	Belçika	Fransa	Hollanda	TOPLAM
	Sayı ↓	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
Abdest, Namaz, Gusul ve ilmiyal bilgileri	72	56	21	19	24	192
İçki, kumar, faiz, domuz eti v.b. haramlar	70	56	20	20	23	189
İslam'ın siyaset ve Devlet anlayışı	64	57	22	20	25	188
Dernekler ve Din Görevlileri arasındaki aşırı rekabet	56	55	20	19	24	175
Ramazan ayı, Ru'yet, Oruç, dini bayramlarda birliklilik	51	53	19	17	22	162
Cuma, Bayramı ve vakit namazlarını kılamama	43	51	18	13	20	145
Dar'ul-Harp ve Dar'ul-Islam, Cihat	41	48	15	15	21	140
Nikah, Talak, Zina, sahte boşanma ve nikah	40	39	13	9	18	119
Hristiyanların kestiğinin yenmesi	37	41	10	7	13	108
Aile ziyaretleri ve çocukların eğitimi	32	40	17	13	15	117
Tesettür, Zekat, Mezhepler, Gıybet, Hurafe ve batıl inançlar	29	45	14	10	16	114
Türk kadınlarının hoş olmayan işlerde çalışmaları, kadınlarla ilgili konular ve onların eğitimi	25	40	12	11	12	100
Haramlardan korunamama	19	12	14	16	11	72
TOPLAM	579	593	215	189	244	1820*

*Tabloda bu soruyu cevaplayan din görevlisi sayısı 1820 ise de, bir görevli birden çok görüş belirttiğinden dolayı anketi cevaplayan görevli sayısı fazla görünmektedir.